

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒGIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR LIETAS IEROSINĀŠANU

Rīgā

2018. gada 12. novembrī

Satversmes tiesas 4. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Ineta Ziemele un Jānis Neimanis,

kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto Davida Džibuti, Danas Džibuti un Tengiza Džibuti pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 159/2018),

konstatēja:

1. Pieteikuma iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu atzīt 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmo un otro daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 91. pantam, 110. panta pirmajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam un spēkā neesošu ne vēlāk kā no 2019. gada 1. septembra.

2. 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmā daļa paredz papildināt Izglītības likuma 9. pantu ar 1.¹ daļu šādā redakcijā: “(1¹) Privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā.”

Atbilstoši 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 7. pantam šis grozījums stājas spēkā: 1) 2019. gada 1. septembrī – attiecībā uz pirmsskolas

izglītības programmu īstenošanu un pamatizglītības programmu īstenošanu 1.-7. klasē; 2) 2020. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 8. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 10. un 11. klasē; 3) 2021. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 9. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 12. klasē.

Savukārt 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta otrā daļa paredz Izglītības likuma 9. panta otrās daļas, kas noteic gadījumus, kad izglītību var iegūt arī citā valodā, 1. un 2. punktu izteikt šādā redakcijā:

“1) izglītības iestādēs, kuras īsteno izglītības programmas saskaņā ar Latvijas Republikas divpusējiem vai daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem;

2) izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”.

Ar šiem grozījumiem kopš 2018. gada 16. aprīļa no Izglītības likuma 9. panta otrās daļas tika izslēgta norma, kas vispārīgi paredzēja, ka privātās izglītības iestādēs izglītību var iegūt citā valodā.

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

Turklāt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta sesto daļu Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu, ja konstitucionālajā sūdzībā sniegtais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktu persona Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā var iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā. Šādā gadījumā personai, vēršoties tiesā, jāievēro konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktās prasības.

6. Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmā daļa nosaka: „Konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.” Savukārt šā panta sestās daļas 1. punkts prasa šādu uzskatu juridiski pamatot. Minētā tiesību norma ir skatāma kopsakarā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu, atbilstoši kuram pieteikumā jānorāda juridiskais pamatojums.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka jēdziens „aizskar” ietverts likumā ar mērķi norobežot konstitucionālo sūdzību no sūdzības vispārības labā. Tas prasa, lai pastāvētu pamatota iespējamība, ka apstrīdētā norma aizskar pieteikuma iesniedzēju, radot tam nelabvēlīgas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu*). Atbilstoši Satversmes tiesas likuma regulējumam personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības, proti, apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā 2016-02-01 5. punktu*).

6.1. Pieteikumā kā pieteikuma iesniedzēji norādīti gan pie mazākumtautības piederošās personas bērni, kas krievu valodā apgūst izglītību privātās izglītības iestādes mazākumtautību programmā, gan arī viņu vecāks.

Pieteikumā ir ietverts juridisks pamatojums tam, ka pienākums privātajās izglītības iestādēs iegūt izglītību valsts valodā ietekmē bērnu – Davida Džibuti un Danas Džibuti (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēji) – tiesības iegūt izglītību viņu dzimtajā valodā. Taču pieteikumā nav ietverts pamatojums tam, ka šāds pienākums varētu aizskart šo bērnu vecāka – Tengiza Džibuti – Satversmē noteiktās pamattiesības. Pieteikumā ir norādīts, ka no Satversmes izriet vecāka tiesības izvēlēties

bērna izglītību. Taču tajā nav pamatots, ka no Satversmes izrietētu tiesības bērna vecākam prasīt arī izglītības ieguvu noteiktā valodā.

Līdz ar to Tengiza Džibuti pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktā, 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.2. Pieteikumā norādīts, ka ar tādas normas izslēgšanu no Izglītības likuma 9. panta otrās daļas, kas vispārīgi paredzēja tiesības privātās izglītības iestādēs iegūt izglītību citā valodā, jau radies Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums. Taču normas izslēgšana no likuma pati par sevi nerada pienākumu privātajās izglītības iestādēs iegūt vispārējo pamata vai vidējo izglītību valsts valodā. Šādu pienākumu radīs Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļa kopsakarā ar pārejas noteikumiem par šīs normas spēkā stāšanos.

Pieteikuma iesniedzēji nav pamatojuši, ka normas, kas vispārīgi paredzēja tiesības privātajās izglītības iestādēs izglītību iegūt citā valodā, izslēgšana no likuma pati par sevi rada viņu pamattiesību aizskārumu.

Līdz ar to pieteikums šajā prasījuma daļā neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktā, 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.3. Pieteikumā norādīts, ka Izglītības likuma 9. panta papildināšana ar 1.¹ daļu, kura noteic pienākumu privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūt valsts valodā, radīs pamattiesību aizskārumu nākotnē. Proti, personām, kuras pieder nacionālai minoritātei, tikšot liegtas pamattiesības iegūt vispārējo pamata un vidējo izglītību krievu valodā.

Personai ir tiesības iesniegt konstitucionālo sūdzību arī nākotnē sagaidāma pamattiesību aizskāruma gadījumā. Nākotnē sagaidāms pamattiesību aizskārums nozīmē, ka pastāv pamatota un ticama iespējamība, ka apstrīdētās normas piemērošana varētu radīt nelabvēlīgas sekas konstitucionālās sūdzības iesniedzējam (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 12.1. punktu*).

Atbilstoši 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 7. pantam grozījumi Izglītības likuma 9. pantā attiecībā uz panta papildināšanu ar 1.¹ daļu stājas spēkā nākotnē un pakāpeniski, atkarībā no klases, kurā izglītojamais mācās. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējiem nākotnē būs pienākums privātajās izglītības iestādēs

izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūt valsts valodā. Līdz ar to nākotnē iestāsies viņu tiesību aizskārums.

Ņemot vērā minēto, Pieteikuma iesniedzēji ir tiesīgi vērsties Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmo daļu (turpmāk – apstrīdētā norma), ievērojot citas Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktās prasības.

7. Pieteikumā ir pamatots, ka Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums radīsies nākotnē. Līdz ar to uz izskatāmo pieteikumu nav attiecināma Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrā un ceturtnā daļa.

8. Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkts noteic, ka pieteikumā jānorāda juridiskais pamatojums. Juridiskais pamatojums Satversmes tiesas likuma izpratnē nozīmē juridisko argumentāciju, kurā pamatota apstrīdētās normas neatbilstība katrai pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai.

8.1. Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējs šajā Satversmes pantā ietvēris divus savstarpēji cieši saistītus principus: vienlīdzības principu pirmajā teikumā un diskriminācijas aizlieguma principu – otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.3. punktu*). Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizliegums ir vienlīdzības principā ietverts palīgelements, kas noteiktās situācijās šo principu precizē un palīdz to piemērot (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15. punktu*). Diskriminācijas gadījumā atšķirīga attieksme ir balstīta uz noteiktiem aizliegtiem kritērijiem. Šādi kritēriji ir, piemēram, dzimums, rase, nacionālā piederība, reliģiskā pārliecība, piederība pie noteiktas sociālās grupas (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-25-01 7.1. punktu*).

Turklāt vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. punktu*).

8.1.1. Pamatojot pamattiesību ierobežojuma neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, pieteikumā jānorāda: 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos; 2) vai apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi; 3) vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-69-01 10. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji ir norādījuši uz personu grupām, kas, viņuprāt, atrodas atšķirīgos apstākļos. Proti, pie mazākumtautības piederošas personas un personas, kuras pieder pie valstsnācijas. Pret tām esot nepamatoti pieļauta vienāda attieksme. Taču pieteikumā nav pamatots, ka šīs personu grupas būtu salīdzināmas.

Pieteikumā arī norādīts, ka visu nacionālo mazākumtautību pārstāvji atrodas salīdzināmos apstākļos un apstrīdētā norma nepamatoti pieļaujot atšķirīgu attieksmi pret krievu mazākumtautību iepretim mazākumtautībām, kuru valodā tiek īstenota izglītības programma saskaņā ar Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem, ar tādām mazākumtautībām, kuru valoda ir viena no Eiropas Savienības oficiālajām valodām, kā arī tādām mazākumtautībām, kuras dibinājušas nacionālās biedrības. Taču pieteikumā nav ietverts juridisks pamatojums tam, ka šīs personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

8.1.2. Pamatojot pamattiesību ierobežojuma neatbilstību Satversmes 91. panta otrajam teikumam, pieteikumā jāpamato, ka atšķirīgā attieksme ir balstīta uz kādu no aizliegtajiem kritērijiem.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertā prasība par mācībām valsts valodā pārkāpj diskriminācijas aizliegumu. Atšķirīgā attieksme esot balstīta uz aizliegtu kritēriju – valodu. Tādēļ apstrīdētā norma neatbilstot arī Satversmes 91. panta otrajam teikumam.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atšķirīgas attieksmes gadījumā noteiktu aizliegto kritēriju izmantošanas attaisnojāmība var atšķirties, ņemot vērā gan katra kritērija specifiku, gan arī konkrētās lietas faktiskos apstākļus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.2. punktu*). Aizliegto kritēriju katalogs atspoguļo sabiedrības izšķiršanos par to, kādas atšķirības starp tās locekļiem nav pieļaujamas kā atšķirīgas attieksmes pamats. Ja atšķirīgā attieksme balstīta uz kādu no kritērijiem, kas ietverti aizliegto kritēriju katalogā, tās attaisnojums vai nu vispār nav iespējams, vai arī ir iespējams tikai izņēmuma gadījumā (*sk.*

Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15. punktu). Pie kritērijiem, pamatojoties uz kuriem atšķirīgā attieksme nebūtu pieļaujama vispār, var pieskaitīt, piemēram, sociālo izcelsmi, piederību pie noteiktas rases vai pasaules uzskatu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.2. punktu*). Satversmes tiesas līdzšinējā judikatūrā valsts valoda nav tikusi atzīta par tādu kritēriju, pamatojoties uz kuru atšķirīgā attieksme nebūtu pieļaujama vispār.

Pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, kāpēc Satversmes 91. panta otrais teikums liegtu likumdevējam noteikt, ka privātās mācību iestādēs vispārējās pamata vai vidējās izglītības iegūšana jānodrošina valsts valodā.

Līdz ar to pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 91. pantam. Tādējādi pieteikums šajā daļā neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

8.2. Pieteikumā ir norādīts, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 110. pantam.

Pamatojot pamattiesību ierobežojuma neatbilstību šim Satversmes pantam, pieteikumā nepieciešams norādīt: 1) vai apstrīdētajā normā ir ietverts kāds tiesību ierobežojums; 2) vai šis ierobežojums ir noteikts ar likumu un vai tam ir leģitīms mērķis; 3) vai ierobežojums ir atbilstošs samērīguma principam (*sal. ar, piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-08-01 13. punktu*). Savukārt, pamatojot apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma neatbilstību samērīguma principam, pieteikumā jānorāda: 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi; 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu (*sal. ar, piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 12. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka apstrīdētā norma ierobežo viņiem Satversmes 110. pantā noteiktās tiesības. No pieteikuma secināms, ka, viņu ieskatā, šāds ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo apstrīdētās normas pieņemšanas process neveicina uzticēšanos valstij un tiesībām.

Pieteikuma iesniedzēji vispārīgi norādījuši, ka nodrošināts pārāk mazs datu un materiālu apjoms grozījumu pamatošanai, noteikts minimāls termiņš priekšlikumu iesniegšanai, nav atbildēts uz sabiedrības iebildumiem un nav nodrošināta vēl plašāka diskusija par pāreju uz izglītību valsts valodā. Taču šādas vispārīgas norādes nav atzīstamas par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē. Pieteikumā nav juridiski pamatots, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā pārkāptas normatīvo aktu prasības vai nav pienācīgi nodrošināta sabiedrības līdzdalība.

Pieteikumā arī norādīts, ka apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis – nostiprināt valsts valodas lietojumu. Taču pieteikumā nav juridiski pamatots, ka ierobežojums kopsakarā ar šādu normas leģitīmo mērķi neatbilst samērīguma principam.

Līdz ar to pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 110. pantam. Tādējādi pieteikums šajā daļā neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

9. Pieteikumā ir izklāstīti lietas faktiskie apstākļi un sniegts juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam. Pieteikumam ir pievienoti dokumenti, kas nepieciešami lietas apstākļu noskaidrošanai. Prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam atbilst arī pārējām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktajām prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. pantu, Satversmes tiesas 4. kolēģija

nolēma:

1. Ierosināt Satversmes tiesā lietu „Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam” pēc Davida Džibuti un Danas Džibuti pieteikuma (pieteikums Nr. 159/2018).

2. Uzaicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimu – līdz 2019. gada 14. janvārim iesniegt Satversmes tiesai atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.

3. Atteikties ierosināt lietu pēc Davida Džibuti un Danas Džibuti pieteikuma par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 91. pantam un 110. panta pirmajam teikumam.

4. Atteikties ierosināt lietu pēc Davida Džibuti un Danas Džibuti pieteikuma par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1., 91. pantam, 110. panta pirmajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

5. Atteikties ierosināt lietu pēc Tengiza Džibuti pieteikuma par lietas ierosināšanu.

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētājs

A. Laviņš